

AZƏRBAYCAN DÜNYANIN ƏN İSLAHATÇI ÖLKƏSİDİR

İqtisadi cəhətdən heç kimdən asılı olmayan ölkə öz siyasətini də müstəqil şəkildə apara bilər və Azərbaycan timsalında biz bunu görürük.

İlham Əliyev

ROZA ƏLİYEVƏ

*Azərbaycan Respublikasının Prezidenti yanında
Dövlət İdarəçilik Akademiyasının "İqtisadiyyatın
dövlət tənzimlənməsi" kafedrasının müdiri,
k.t.e.n., dosent*

Mövcud qloballaşma şəraitində dünyada gedən proseslər onu göstərir ki, ölkənin inkişafının əsasını dövlət başçısının düzgün siyasəti nəticəsində iqtisadi potensialının səmərəli istifadə edilməsi, beynəlxalq inteqrasiya, elmi əsaslar və uzaqgörənliklə tənzimləmə təşkil edir. İqtisadi cəhətdən inkişaf etmiş hər bir dövlət dünyada öz yerini daha da möhkəm tutur, öz siyasətini daha da cəsarətli və sərbəst aparır. Deməli iqtisadi müstəqillik siyasi müstəqilliyə öz tövəhəsini verir.

Ölkənin üstün siyasi təsisatlarının formalaşmasını məhz iqtisadi islahatların həyata keçirilməsi ilə əldə olunan sosial-iqtisadi inkişaf səviyyəsi müəyyən edir. Çox mürəkkəb olan, bazar iqtisadiyyatının formalaşması onun qanunlarının, konsepsiyalarının həyata keçirilməsi və işləmə mexanizminin dövlət tərəfindən nə dərəcədə tənzimlənməsindən asılıdır. Azərbaycanda sosial-iqtisadi inkişaf strategiyasındakı uğurlar məhz dövlət başçısının həyata keçirdiyi daxili və xarici siyasətin nəticəsidir. Bazar iqtisadiyyatının dövlət tənzimlənməsinin vacibliyini göstərən məşhur iqtisadçı alim C.M.Keyns öz elmi tədqiqatları əsasında belə bir qənaətə gəlmişdir ki, **"Özü-özünü tənzimləyən bazar iqtisadiyyatı dövlət tərəfindən də tənzimlənməlidir"** [5]. Azərbaycanın ilk müstəqillik illərində düşdüyü iqtisadi tənəzzül dövrü dövlətin iqtisadiyyatı düzgün tənzimləyə bilməməsi səbəblərindən biri olub bu fikri bir daha təsdiq etmişdir.

Ümummillə lider Heydər Əliyevin müdrik siyasəti nəticəsində, ölkədə bərqərar olmuş ictimai-siyasi sabitlik və sosial-iqtisadi inkişaf, bütün sahələri əhatə edən islahatlara kompleks yanaşma və koordinasiya iqtisadiyyatın dövlət tənzimlənməsinin əsası kimi qəbul edilmişdir.

Son illər Azərbaycan Respublikasında dövlətin həyata keçirdiyi çoxsaxəli uğurlu iqtisadi islahatlar nəticəsində ölkədə makroiqtisadi sabitlik qorunub saxlanılmış, iqtisadi artımın davamlılığı təmin edilmiş, əhalinin gəlirlərinin artırılması və rifahının əhəmiyyətli dərəcədə yaxşılaşdırılmasına nail olunmuşdur.

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti cənab İlham Əliyev göstərmişdi **"2008-ci ildə Dünya Bankı Azərbaycanı bir nömrəli islahatçı ölkə kimi tanıdı və bunu bəyan etdi. Bu onu göstərir ki, Azərbaycanda aparılan ciddi, düşünülmüş iqtisadi islahatlar öz bəhrəsini verir və dünya miqyasında Azərbaycan çox böyük nüfuzə malikdir, çox böyük hörmətə malikdir"** [4].

İqtisadi sistemdə hər bir transformasiya, yeni ideya və konsepsiyaların reallaşması üçün iqtisadi islahatların aparılması xasdır. Azərbaycanda dövlətin həyata keçirdiyi iqtisadi islahatlar yeni iqtisadi eranın başlanması ssenariyasının konturlarını özündə əks etdirir. Azərbaycanın uzunmüddətli dinamik inkişafı iqtisadi islahatların koordinasiya olunmuş fəaliyyətilə təmin edilməsinə, informasiya-kommunikasiya texnologiyalarının bütün sahələrdə tətbiqinə, uğurla həyata keçirilən neft strategiyası nəticəsində ölkəyə gələn valyutanın səmərəli və şəffaflıqla istifadəsinə, beynəlxalq qurumlarla uğurlu əməkdaşlıq nümunələrinə əsaslanır [6].

İqtisadiyyatın dövlət tənzimlənməsinin miqyası və metodları müxtəlif ölkələrdə əsaslı surətdə fərqlənir. Bu ölkənin mövcud tarixi ənənələri, həyat tərzini, milli təsərrüfatçılıq mədəniyyəti, geosiyasi vəziyyəti və s. ilə əlaqədardır. Bu baxımdan bazar münasibətlərinə keçən ölkələrdə tamamilə hazır reseptlərdən istifadə edilməsi mümkün deyil. Hər bir ölkənin yerli xüsusiyyətləri və iqtisadi potensialı islahatların aparılmasında nəzərə alınmalıdır. Bunun üçün beynəlxalq təcrübədən istifadə etməklə, yerli şəraitə uyğun olaraq, dövlət daha fundamental makroiqtisadi tənzimlənmə vasitələrini həyata keçirməli, bazar aqreqatlarının yaratdığı qeyri-mütənasibliklərdə qayda yaratmalıdır. Bunu xüsusilə ekoloji balansın və eləcə də makroiqtisadi tarazlıqların təmin olunması məsələlərinə aid etmək olar.

Dövlətin iqtisadiyyatdakı tənzimləyici rolunun mərkəzi məsələsi — islahatlar nəticəsində sosial-iqtisadi yenidənqurmanın strategiyasını, onun mərhələlərini, prioritetlərini və son məqsədini müəyyənləşdirmək və həyata keçirməkdir. Dövlətin iqtisadiyyatdakı funksiyasının əsasını fəaliyyətin hüquqi bazasının yaradılması və bunların əsasında tənzimlənmənin formalaşması və reallaşmasının təmin edilməsi təşkil edir. Azərbaycan iqtisadiyyatının dinamik və sürətli inkişafı göstərir ki, dövlətin apardığı islahatlar düşünülmüş və tələbata uyğun olduğundan səmərəlidir.

2008-ci ildə Dünya Bankı və Beynəlxalq Maliyyə Korporasiyası tərəfindən dünyanın 181 ölkəsini əhatə

edən bir illik "**Doing Business - 2009**" hesabatında Azərbaycan "**dünyanın ən islahatçı ölkəsi**" elan edilmişdir [4]. Buna səbəb Respublikamızın, müvafiq hesabatın tərtibi tarixində ilk ölkədir ki, iqtisadi islahatların göstəricilərinə görə əvvəlki ilə nisbətən 64 pillə yüksələrək 97-ci yerdən (2007-ci ildə), bütün MDB dövlətlərini və Avropanın bir neçə inkişaf etmiş ölkələrini geridə qoyaraq, 33-cü yerə qalxmasıdır. Bu görə müstəqil dövlət üçün olduqca böyük qələbədir.

Qeyd etmək lazımdır ki, Dünya Bankı və Beynəlxalq Maliyyə Korporasiyasının birgə hazırladığı "Doing Business - 2009" hesabatı, beynəlxalq ekspertlərin rəyinə görə dünya ölkələrinin biznes mühitinə verilən ən təsirli və qərəzsiz qiymətdir. İllik hesabat bu beynəlxalq maliyyə təşkilatları tərəfindən 2004-cü ildən başlayaraq tərtib edilir və ölkələrdə biznes şəraitinin yaxşılaşdırılması istiqamətində həyata keçirilən islahatların nəticələrini əks etdirir. Biznes mühitinin qiymətləndirilməsi üzrə göstəricilərin sayı ilbəil dəyişilir. Belə ki, əgər 2004 - ci ildə bu göstərici 5 idisə, 2005-ci ildə - 2, 2006-cı ildə - 3, 2007-ci ildə isə artırılaraq 10 olmuşdur [4].

Azərbaycanda belə bir yüksək nailiyyətin əldə edilməsi əlbəttə ki, bazar iqtisadiyyatının birinci və əsas konsepsiyası olan xüsusi mülkiyyətə keçid, dövlət tərəfindən ölkədə sahibkarlıq fəaliyyətinin formalaşması və inkişafı üzrə qəbul edilmiş islahatlar, onların reallaşması üçün əlverişli mühitin, istehsal, sosial, bazar və nəqliyyat infrastrukturalarının yaradılması və biznesin stimullaşdırılmasıdır. Bütün bunların həyata keçirilməsi ölkə iqtisadiyyatının dövlət tənzimlənməsində inzibati amirlik və iqtisadi formaların səmərəli istifadə edilməsinin nəticəsində mümkün olmuşdur.

Dünya ölkələrində biznes sahəsində aparılan islahatların qiymətləndirilməsinə görə tərtib edilən "Doing Business - 2009" hesabatının 2008-ci ilə qəbul edilmiş göstəriciləri bunlardır:

1. Biznesin başlanılması.

Bu göstəriciyə görə Azərbaycan hesabatda **13-cü** yerdədir (2007-ci ildə 64-cü yerdə olub).

Biznesin ölkəmizdə inkişafı üzrə aparılan əsaslı tədbirlər ulu öndər Heydər Əliyev tərəfindən başlamışdır. Bu sahənin dövlət tənzimlənməsi üçün hüquqi baza və əlverişli mühit yaradılmışdır. Cənab İlham Əliyevin prezidentliyi dövründə də "Azərbaycan Respublikasında regionların inkişaf etdirilməsi Dövlət Proqramı"na (2004-2008 - ci illər) uyğun olaraq müvafiq iqtisadi islahatlar həyata keçirilmiş regionlarda sahibkarlığın inkişaf etdirilməsi üzrə stimullaşdırıcı tədbirlər aparılmışdır. Lakin sahibkarlıq fəaliyyətinin qeydə alınmasında bəzi çatışmamazlıqların, bürokratik maneələrin olmasını nəzərə alaraq, Azərbaycan Respublikası Prezidentinin 2007-ci il 30 aprel tarixli "Azərbaycan Respublikasında sahibkarlığın inkişafı ilə bağlı bəzi tədbirlər haqqında" fərmanı imzalamışdır. Bu fərman ilə biznesə başlamaq üçün tələb olunan prosedurların sadələşdirilməsi və onların keçirilməsi üçün tələb olunan müddətlərin azaldılmasının hüquqi bazası yaradılmışdır. Belə ki, sahibkarlıq subyektləri az bir zaman ərzində "bir pəncərə" (vahid qeydiyyat orqanı) prinsipinə uyğun olaraq, dövlət qeydiyyatından keçib, öz fəaliyyətlərinə başlaya bilərlər. Respublika Prezidentinin 25 oktyabr 2007-ci il tarixli sərəncamı ilə ölkəmizdə sahibkarlıq subyektlərinin vahid qeydiyyat orqanı kimi Vergilər Nazirliyi müəyyən olunmuşdur. Son illərdə ümumi daxili məhsulda özəl sektorun payının 85%-ə çatmasında biznesə başlamaq üzrə dövlətin apardığı islahatlar öz müsbət təsirini göstərmişdir və 2008-ci ildə ölkədə hüquqi statuslu müəssisələrin sayı 86117-yə çatmışdır [8]. Gələcəkdə də "Sahibkarlığın inkişafı üçün Dövlət Proqramı (2008-2015 - ci illər)"na uyğun olaraq islahatlar davam etdiriləcək.

Beləliklə, Azərbaycanda dövlətin apardığı islahatlar nəticəsində biznes sahəsində işə başlamaq istəyən hər bir şəxs üçün dövlət tərəfindən hərtərəfli, geniş sahibkarlıq mühiti, əlverişli şərait yaradılmışdır və bu fəaliyyət ölkə Prezidenti tərəfindən dəstəklənir, güzəştlər edilir və stimullaşdırılır.

2. İşə qəbul və işdən azad etmə.

Azərbaycan hesabatda bu göstəriciyə görə **15-ci** yerdədir (2007-ci ildə 80-ci yerdə idi).

Son illər işçilərin işə qəbulu, işdən azad edilməsi və bunla da Respublikada kadr siyasətinin aparılması üzrə əsaslı islahatlar aparılmışdır.

Azərbaycan Respublikası Konstitusiyasının 35-ci maddəsində və "Əmək Məcəlləsində" əmək resurslarının işləmək hüququ, işə qəbul və işdən azad etmənin hüquqi bazası mövcud idi. Lakin bəzən iş adamları, biznesmenlər tərəfindən işçilərin "işə qəbulu və işdən azad etmə" prosedurunda nöqsanlara yolverilməzinə rast gəlinirdi [1]. " İşə qəbul və işdən azad etmə " prosedurun da hüquqi bazanı yeniləşdirmək, yeni şəraitə uyğun dəyişdirmək məqsədi ilə 2008-ci ilin mayın 16-da Milli Məclis tərəfindən qəbul edilmiş qərara əsasən "Əmək Məcəlləsində" dəyişikliklərin aparılması zərurəti yaradılmışdır. Bu qərar Prezidentin 8 iyul tarixli "Azərbaycan Respublikası Əmək Məcəlləsinə dəyişikliklər və əlavələr edilməsi" haqqında fərmanı ilə təsdiqlənmişdir. Dövlətin apardığı islahatlar nəticəsində "işə qəbul və işdən azad etmə" prosesində işçilərin hüquqlarının qorunması üçün əsaslı irəliləyiş əldə edilmişdir.

3. Əmlakın qeydiyyatına alınması.

Bu göstəriciyə görə Respublikamız hesabatda **9-cu** yerdədir (2007-ci ildə 56-cı yerdə idi).

Azərbaycanda "Əmlakın qeydiyyatına alınması" prosedurunun sadələşdirilməsi və asanlaşdırılması məqsədi

ilə dövlət tərəfindən "Şirkətin əmək hüquqlarının təmin edilməsi" üzrə həyata keçirilən islahatlar öz səmərəsini vermişdir. Azərbaycanda iqtisadi inkişaf Nazirliyi ilə Daşınmaz Əmlakın Dövlət Reyestr Xidmətinin birlikdə apardığı fəaliyyət nəticəsində "Əmlakın qeydiyyatına alınması" üçün tələb olunan prosedurlar sadələşdirilmişdir (7-dən 4-ə qədər azaldılmışdır) və müddəti azaldılmışdır.

4. Kreditin alınması.

Azərbaycan Respublikası hesabatda bu göstəriciyə görə **12-ci** yerdədir (2007-ci il-də 26-cı yerdə olub).

Bir il ərzində Respublikada əldə olunan bu nailiyyət dövlətin pul-kredit siyasətinin düzgün həyata keçirilməsi ilə kreditin dərəcəsi və borc verənlə borc alanın hüquqlarının qorunmasının nəticəsidir. Son illər Milli Bank tərəfindən həyata keçirilən əsaslı tədbirlər öz bəhrəsini vermiş və Respublikada kredit informasiyası genişlənməmişdir. Biznes fəaliyyəti üçün kreditlərin alınması proseduru sadələşdirilmiş və bu məqsədlə dövlət büdcəsindən ayrılan pul vəsaiti (2009-cu ildə 160 milyon manata qədər) müvəkkil banklar tərəfindən güzəştli faizlərlə sahibkarlara verilir.

5. İnvestorların marağının qorunması.

Bu göstəriciyə görə Azərbaycan **18-ci** yeri tutmuşdur (2007-ci ildə 107-ci yerdə idi).

"Doing Business - 2009" hesabatına görə investorların maraqlarının qorunması dərəcəsi 3 baxımdan əks etdirilir.

a) əməliyyatın şəffaflığı (aşkarlıq indeksinin əhatə sferası),
b) səlahiyyətdən şəxsi məqsədlər üçün istifadəyə meyillik (direktorun məsuliyyəti indeksinin əhatə dairəsi),
c) direktorun və menecerlərin vəzifə davranışına görə təqib olunması üzrə səhmdarların imkan (səhmdarların iddia qaldırması indeksi) və investor marağının qorunma dərəcəsi indeksi.

Azərbaycanda aparılan çoxşaxəli islahatlar nəticəsində yaradılan əlverişli investisiya mühiti, iqtisadi sabitlik, investisiya fəaliyyətinin hüquqi bazası yaradılması və investorların marağının dövlət tərəfindən qorunmasının həyata keçirilməsi ilə ölkəmizdə daxili və xarici investisiya fəaliyyəti genişlənməmişdir. Belə ki, neft strategiyasının reallaşması ilə, bağlanmış beynəlxalq neft kontraktları, xarici investisiyanı ölkəmizə cəlb edilmiş, birgə neft hasilatı və ixracı öz yüksək səmərəsini verməkdədir. İqtisadiyyatın dayanıqlı inkişafı məhz dövlət tərəfindən xarici investisiyanın ölkəmizə cəlb edilməsi ilə başlanmışdır. İnvestisiya fəaliyyətini genişləndirmək və investorların maraqlarını qorumaq məqsədi ilə dövlət tərəfindən islahatlar həyata keçirilmişdir. Dövlət Neft Fondundan transfer olunan 90 milyon vəsait hesabına yeni "Dövlət İnvestisiya Şirkəti" yaradılmışdır. İnvestorların fəaliyyətlərinin yaxşılaşdırılması məqsədi ilə dövlət tərəfindən nəqliyyat, sosial və bazar infrastruktur layihələri həyata keçirilməkdədir [3].

İnvestisiya qoyuluşu üzrə dövlətin apardığı islahatlar nəticəsidir ki, 2007-ci ildən başlayaraq Azərbaycanda artıq daxili investisiya xarici investisiyadan üstün olmuş və ölkəmiz hazırda xarici dövlətlərə investisiya qoyuluşuna başlamışdır. 2008-ci ilin yekununa görə əsas kapitalla yönəldilən investisiya 9081, 4 milyon manat olmuşdur. Bu 2007-ci ilə nisbətən 134,3%, 2003-cü ilə nisbətən 3 dəfə çoxdur. Diqqətəlayiq odur ki, 2003-cü ildə daxili investisiyanın payı 24,8% olduğu halda 2008-ci ildə bu göstərici 75,5 % təşkil etmişdir.

6. Müqavilələrin icrasının təmin edilməsi.

Bu göstəriciyə görə hesabatda ölkəmiz **26-cı** yerdədir.

Ölkədə aparılmış hər bir fəaliyyətdə bağlanmış müqavilələrin şərtlərinə riayət edilməsinin vacibliyi və səmərəliliyinin qiymətləndirilməsi hesabatın bu göstəricisində əks olunmuşdur.

Müqavilələrin icrasının təmin edilməsi məqsədi ilə son illər Azərbaycanda məhkəmə sistemində əsaslı islahatlar aparılmışdır. Belə ki, İqtisad Məhkəməsinin strukturu təkmilləşdirilmiş və test üsulu ilə qəbul olan hakimlərin sayı artırılmışdır. Əvvəlcədən Azərbaycanda 100 min nəfərə bir hakim düşürdüyü və bu Avropada ən aşağı göstəricidirsə, hazırda onların sayı 50 % artırılıb.

7. Biznesin bağlanması.

Hesabatda "Biznesin bağlanması" göstəricisi prosedurla bağlı vaxt və maliyyə xərclərinin təhlilini əks etdirir. Azərbaycan bu göstəriciyə görə **81-ci** yerdədir.

Dövlət tərəfindən bu sahədə də əsaslı islahatlar aparılmışdır. Belə ki, "Müflisləşmə haqqında" qanunvericilikdəki boşluqlar və s. üzrə hərtərəfli fəaliyyətə başlanılmışdır.

"Doing Business - 2009" bir illik hesabatında dünya ölkələrinin biznes mühitinə verilən bu 7 göstəriciyə görə Azərbaycanda aparılan islahatların nəticələrində əsaslı yüksəliş müşahidə olunduğundan, qəbul olunmuş 10 göstəricinin sıralanmasında dəyişiklik edilmişdir. Hesabatda "**Tikinti üzrə icazənin verilməsi**", "**Vergilərin ödənilməsi**" və "**Gömrük rəsmiləşdirilməsi**" kimi üç göstərici üzrə Azərbaycanda irəliləyiş olsa da bunlar bir qədər aşağı olmuşdur. Yəni ardıcıl olaraq ölkəmiz bu göstəricilərə görə 155, 102 və 177-ci yerləri tutmuşdur. Eyni zamanda hesabatda ölkəmizdə aparılan bu göstəricilərdə də 2007-ci ilə nisbətən əsaslı dəyişikliklərin olduğu vurğulanmışdır.

Bütün yuxarıda qeyd olunanlar yalnız 10 göstərici üzrə ölkədə aparılan iqtisadi islahatları əks etdirməmişdir

də, Azərbaycan Respublikasında son 5 ildə bütün sahələrdə uğurla həyata keçirilən islahatlar öz yüksək səmərəsini verməkdədir. Ölkə iqtisadiyyatının lokomotivi olan **neft-qaz sektorunun** gətirdiyi gəlirlərin uzunmüddətli sosial-iqtisadi inkişafı təmin edən sahələrə yönəldilməsi üzrə islahatları davam etdirilir. Uzunmüddətli sosial-iqtisadi inkişafa, əhalinin məşğulluğunun təmin edilməsinə, yoxsulluğun səviyyəsinin azaldılmasına və xalqın rifahının yüksəlməsinə nail olmaq üçün iqtisadi islahatların, investisiya layihələrinin, Dövlət Proqramlarının həyata keçirilməsində qeyri-neft sektoru və infrastrukturun inkişafı dövlətin prioritet məsələlərindən olmuşdur.

Respublikada informasiya-kommunikasiya texnologiyalarının bütün sahələrdə tətbiqi üçün ölkəmizdə geniş xalq kütləsinin, xüsusilə gənclərimizin bu texnologiyalara yiyələnməsi, kompyuterlə mükəmməl işləməsi və dünya təcrübəsinin ölkəmizə tətbiqi də öz bəhrəsini verməkdədir.

Azərbaycan Respublikasının **dövlət büdcəsi** vəsaitlərinin təyinatı üzrə bölgüsü və səmərəli istifadə olunması üzrə aparılmış islahatlar maliyyə intizamın yüksəlməsinə əhəmiyyətli dərəcədə təsir etmiş, büdcə vəsaitlərinin, ölkənin maliyyə ehtiyatlarının səmərəli istifadə olunmasına, iqtisadi inkişafın sürətlənməsi və xalqın rifahının yüksəlməsinə şərait yaratmışdır.

Dövlət idarəçiliyi: nəzəriyyə və təcrübə

Bütün bunların nəticəsidir ki, dövlət büdcəsinin gəlirləri 2003 ildə 1,5 milyard dollar olduğu halda, 2008-ci ildə 12,5 milyard dollar olmuşdur. Beş ildə büdcə gəlirlərinin demək olar ki, 10 dəfə artması dünyada analoqu olmayan hadisədir (...).

Məlum olduğu kimi iqtisadiyyatın pula tələbatının təmin edilməsi iqtisadi inkişafa dinamizm gətirməyin vacib şərtidir. Bu sahədə aparılan islahatlar nəticəsində iqtisadiyyatın pula tələbatının ödənilmə səviyyəsi, rəsmi dövriyyədə olan pul kütləsinin ÜDM-a nisbəti respublikamızda 20-30 faiz təşkil etmişdir. Dövlətin apardığı pul-kredit siyasəti nəticəsində sahibkarlara, xüsusən aqrar sahədə işləyənlərə güzəştli kreditlər verilməkdədir.

"Azərbaycan Respublikası regionlarının sosial-iqtisadi inkişafı Dövlət Proqramı (2004-2008 - ci illər)", "Azərbaycan Respublikasında antiinflasiya tədbirlərinin gücləndirilməsi haqqında" 31 may 2005-ci il tarixli Azərbaycan Respublikası Prezidentinin Fərmanı iqtisadi inkişafın dövlət tənzimlənməsində islahatlar, kompleks yanaşma və koordinasiya üzərində qurulmuşdur.

23 may 2007-ci ildə "Azərbaycan Respublikası milli təhlükəsizlik konsepsiyasının təsdiq edilməsi haqqında" sərəncam ölkənin **milli təhlükəsizliyinin** təminatı sahəsində dövlətin aparılan daxili və xarici siyasətinin davamıdır [2]. Dövlətin bu sahədə apardığı iqtisadi islahatlarda milli maraq, xalqın mənafeyi əsas götürüldüyündən ölkə daxilində enerji sektoru uğurla inkişaf etdirilir.

Son illər Azərbaycanın enerji bazasının möhkəmlənməsi üçün irimiqyaslı islahatlar həyata keçirmişdir. Belə ki, bir sıra elektrik stansiyaları yenidən qurulmuş, Naxçıvanda, Şəkiddə, Astarada, Xaçmazda, müasir standartlara cavab verən, modul tipli yeni istilik elektrik stansiyaları tikilib istifadəyə verilmiş, Bakı, Şirvan, Mingəçevir elektrik stansiyaları yeni avadanlıqlarla gücləndirilmiş, texnoloji sistemi və idarəçilik mexanizmləri təkmilləşdirilmişdir. Bu əhalinin və iqtisadiyyatın fasiləsiz və keyfiyyətli elektrik enerjisi ilə təmin olunması, texniki itkilərin azaldılması, israfçılığın qarşısının alınması, elektrik enerjisi uçotunun yeni prinsiplər əsasında qurulması ilə əlaqədar ciddi dəyişikliklərlə nəticələnmişdir.

Azərbaycan qlobal enerji layihələrinin həm təşəbbüsçüsü, həm də iştirakçısına çevrilmişdir. Beləliklə, Azərbaycan regionumuzu, daha geniş çərçivədə isə, Avropa ilə Asiyanı təkcə enerji baxımından deyil, nəqliyyat infrastrukturunu ilə də birləşdirməyə, bəlkə də aparıcı rolunu təsdiqləməyə nail olmuşdur. Azərbaycanda enerji təhlükəsizliyi həll olunub və hazırda başqa ölkələrin enerji təhlükəsizliyi üçün fəaliyyət göstərir. Bütün bunlar ölkəmizə həm siyasi, həm də iqtisadi dividendlər gətirir və yeni imkanlar açır.

Rəqabətə əsaslanan qloballaşan dünyada ölkənin intellektual potensialını müntəzəm olaraq yüksəltmədən, **təhsil islahatı** aparılmadan və ondan maksimum səmərəli istifadə olunmasını təmin etmədən sosial-iqtisadi inkişafı sürətləndirmək mümkün deyildir.

Təhsil daima islahat tələb edən sahədir. Təhsil ölkənin gələcəyini, inkişaf perspektivlərini müəyyən edən ən başlıca amildir. Dövlət büdcəsindən bu sahəyə vəsait qoyuluşu ilbəl artaraq 1 milyard manata çatmışdır. Dünyada elmi-texniki tərəqqinin informasiya və kommunikasiya texnologiyasının bütün yeniliklərini bilmək, onları qavramaq, qabaqcıl ali məktəblərlə əlaqə saxlamaq mövcud təhsil prosesinin əsasıdır. Azərbaycan da bu yolu seçərək Boloniya prosesinə uğurla qoşulmuşdur. Bu proses çərçivəsində tələbə mübadiləsi də genişlənməmişdir. Artıq 4000-dən artıq azərbaycanlı tələbə dünyanın qabaqcıl təhsil ocaqlarında oxuyurlar. Onlardan 1000 nəfəri dövlət hesabına təhsil alır.

Təhsil islahatlarının həyata keçirilməsində Heydər Əliyev Fondunun fəaliyyəti xüsusi yer tutur. Fondun hesabına 1600 ye ni məktəb tikilmiş, kompüterləşdirilmişdir. Hazırda hər 29 şagirdə 1 kompüter düşür [2].

Qəbul ediləcək "Təhsil haqqında" qanun, "Azərbaycan Respublikasının ali təhsil sistemində islahatlar dövlət Proqramı (2008-2012 - ci illər)"[2] və "Azərbaycan Respublikasının təhsil sisteminin informasiyalaşdırılması üzrə Dövlət Proqramı (2008-2012 - ci illər)"nın [2] həyata keçirilməsi təhsil sistemində əsaslı dəyişikliklərin olmasına səbəb olacaq.

"Azərbaycan Respublikasında rabitə və informasiya texnologiyalarının inkişafı üzrə 2005-2008 - ci illər üçün Dövlət Proqramı"na (Elektron Azərbaycan) uyğun olaraq "Elektron hökumət"in, "Elektron məktəb"in və bilik

iqtisadiyyatının formalaşdırılması prosesləri inkişaf etdirilir və genişləndirilməsi üzrə islahatlar aparılır.

Respublikada əhalinin **məşğulluq** sisteminin inkişaf etdirilməsi, əmək bazarının tənzimlənməsi və qeyri-məşğul əhalinin sosial müdafiəsinin gücləndirilməsi məqsədi ilə bir sıra sosial islahatlar həyata keçirilmişdir. Onlardan 26 oktyabr 2005-ci il tarixli "Azərbaycan Respublikasının Məşğulluq strategiyasının həyata keçirilməsi üzrə Dövlət Proqramı" (2006-2015 - ci illər) xüsusi əhəmiyyət kəsb edir. Bu proqram məşğulluq sahəsində beynəlxalq hüquq normalarına, o cümlədən Azərbaycan hökuməti tərəfindən ratifikasiya edilmiş müvafiq konvensiyalara uyğun olaraq milli qanunvericilik bazasının möhkəmləndirilməsinə, əhalinin məşğulluğunun təmin edilməsinə, əmək bazarında işçi qüvvəsinin keyfiyyətinin və rəqabət qabiliyyətinin yüksəlməsinə səbəb olmuşdur. Nəticədə son 5 ildə 750 mindən artıq yeni iş yeri açılmışdır ki, bununda 505 mini daimidir. Bu proses davam etdirilir. Bütün bunlarla bərabər, dövlət tərəfindən əhalinin işləməyən və yoxsul təbəqəsinə verilən sosial müavinətlər müntəzəm olaraq artırılır.

Dünya dövlətlərinin əksəriyyətində olduğu kimi Azərbaycanda da yeni iqtisadi inkişaf ssenarilərində **turizmin** inkişafı üzrə islahatlar aparılır. Turizm, ən əvvəl, ölkənin xarici iqtisadi əlaqələrinin fəallaşması və inkişafında mühüm rol oynayır. Turizm investisiya qoyuluşlarının gəlir gətirməsində iqtisadiyyatın aparıcı sahələri sırasında əvvəlinci yerlərdən birini tutur.

Azərbaycanın **xarici siyasətinin** genişləndirilməsi, fəal və çevik diplomatiyanın həyata keçirilməsi, xaricdə yaşayan azərbaycanlıların diaspor quruculuğu üzrə geniş islahatlar aparılması nəticəsində, son beş ildə 160 dövlətlə diplomatik əlaqə qurmuşdur. Respublikanın xaricdə 56 diplomatik nümayəndəliyi, o cümlədən 47 səfirliyi fəaliyyət göstərir ki, bunlardan 30-u 2004-2008 - ci illərdə ölkə Prezidenti cənab İlham Əliyevin təşəbbüsü ilə yaradılmışdır. Xarici siyasət idarəsi üçün yüksək intellektual səviyyəli, bacarıqlı diplomatların yetişdirilməsi məqsədi ilə Azərbaycan Diplomatik Akademiyası yaradılmışdır.

Azərbaycanın dünya iqtisadi sistemində inteqrasiyası sahəsində aparılan islahatlar nəticəsində ticarət əlaqələri genişlənməmiş, xarici ticarət dövriyyəsi 9.9 dəfə, o cümlədən ixrac 17,5 dəfə artmışdır. Azərbaycan bütün ölkələrlə münasibətləri qarşılıqlı maraqlar və milli mənafeələr əsasında qurur. Respublikamız Avropa İttifaqı ilə həm qonşuluq siyasətində, qonşuluq proqramında, həm də enerji dialoqundadır. Həmçinin ölkəmizdə bütün meyarlar Avropanın inkişaf etmiş dövlətlərinin müsbət meyarlarına uyğunlaşdırılır. Bu istər iqtisadi və siyasi azadlıqda, istərsə də demokratik proseslərdə, ölkə vətəndaşının maddi rifahının yüksəlməsində, sosial müdafiəsinin güclənməsində, ölkə həyatının bütün sahələrində davamlı inkişafın yaşanmasında əks olunur.

Dövlət idarəçiliyi: nəzəriyyə və təcrübə

Bütün yuxarıda göstərilənlərin nəticəsidir ki, artıq ölkəmiz bütün dünyada **islahatçı dövlət**, Azərbaycan Respublikasının Prezidenti cənab İlham Əliyev **mövcud innovasiya texnologiyaları** dövrünün islahatçı dövlət başçısı kimi tanınmışdır.

Ədəbiyyat

1. Azərbaycan Respublikasının Konstitusiyası.
2. Azərbaycan Respublikası Prezidenti Əliyev İlham Heydər oğlunun seçki platforması, Bakı, 2008.
3. Zeynalov F.D. İnvestisiyalar və Azərbaycanda onların mövcud durumu. Bakı, 2001.
4. Bank və Biznes. Jurnal, №3(25), 2008.
5. Allahverdiyev H.B., Qafarov K.S., Əhmədov Ə.M. Milli iqtisadiyyatın dövlət tənzimlənməsi. Bakı, 2007.
6. Əliyeva R.Ə. "Prezident İlham Əliyevin iqtisadiyyatının dövlət tənzimlənməsindəki çoxsaxəlilik və koordinasiya konsepsiyasının uğurları". "Xalq qəzeti", 26 noyabr 2008-ci il.
7. Dünya tarixində maliyyə və iqtisadi böhran ili kimi qalacaq 2008-ci il Azərbaycan üçün növbəti uğurlu il olmuşdur. "Azərbaycan" qəzeti, 17 yanvar 2009-cu il.
8. Ölkənin iqtisadi və sosial inkişafı (Dövlət Statistika Komitəsinin məlumatı). "Respublika" qəzeti, 14 fevral 2009-cu il.